

MAL 1030 Ir-Regoli tal-Kitba Maltija fil-Prattika 1

Il-Ħamis 11 ta' Settembru 2014 (9:15 – 11:15)

NOTA: F'dan l-eżami l-istudenti ma jistgħux jużaw kotba.

Wieġeb iż-żewġ taqsimiet.

- A.** Sib l-iżbalji ortografiċi f'dawn it-tliet siltiet, hożż sing taħthom u kkoreġihom billi tikteb il-kelma shihha fil-verżjoni t-tajba bl-aħmar fl-ispazju ta' fuqhom. [90 marka]

Silta A: **Frida Kahlo**

[adattata minn *Din Mhix Logħba* ta' Adrian Grima]

Kulltant diffiċli ssib il-mument eżatt meta jibdew l-affarijiet li mbagħad idumu **jgerbbu** żmien. Forsi dan li ġej **m'huwiex** il-bidu: forsi ġie qabel jew saħansitra wara. Imma storja minn **x'imkien** trid tibda. U Maya, Maltija ftit qawwija, xagħarha kannella lixx, u għajnejha ħodor lewn iż-żebbuġ ikellmuk, konvinta li kollox beda **dakinar**.

Hi u ħabibitha Neshe, **Ċipriotta** samranija u **rqieqa** stikka qed tistudja l-arti Berlin, jaqbd u tal-linja u jaslu kważi quddiem il-Martin-Gropius-Bau.

Ġunju, u suppost wasal is-sajf Berlin, imma Neshe għandha l-umbrella **mgħaluqa** f'idha u Maya, minkejja li suppost **qegħda** vaganza, għandha *r-raincoat* ħafifa tperper f'idha, *raincoat* minn dawki li **joqgħodu** f'ponn. Għal mument tħossha ħuta barra mill-ilma, Maya. Dan mhux l-istaġun tagħha.

Jaslu malajr kieku, imma jsibu **kjù** ta' nies jistennew fuq il-bankina. Maya m'għandhiex aptit tistenna, imma ssib ruħha mħaxkna bejn ġgajta Spanjoli **liebsin** is-sajf warajhom u roqgħa Ġappunizi serji quddiemhom. Neshe mhix tħabbell rasha. Maya jkollha aptit **tajdilha** li aħjar marru Alexanderplatz jew xi mużew tal-arti moderna. Imma ma tgħid xejn għax

Neshe ilha jumejn **tirrakontalha** fuq din il-wirja. “Meta tgħaddi **min** quddiemek Frida Kahlo ma thallihiex għaddejja.” Hekk qaltilha. **Mbagħad tidbissmilha** dik it-tbissima nofsa kwieta nofsa mqarba tagħha. U allura jistennew f’serbut li ma jimxix.

Wara nofs siegħa Maya tfittex iz-zokk tas-sigra li kellhom ħdejjhom fil-bidu, u ssibu għadu hemm, qrib ħafna tagħhom. “Nesh, jekk għamilna daqshekk f’nofs siegħa,” u **turieha** t-tul ta’ riga qasira b’idejha, “kemm se ndumu biex naslu sar-rampa tal-mużew?” U tippona n-naħa l-oħra. Seħbitha titbissem. Imbagħad, għax taf li lil Maya ma ssodisfathiex, tgħidilha: “Issa mhux hawn **qiegħdin**? L-aqwa li mexjin.”

Għallura Maya tifli l-Ispanjoli ta’ warajha – aktarx Spanjoli – inkwetati li se tibda tqattar u m’għandhomx x’jilqgħalhom, u fl-istess ħin isefsfu l-**kafe** li xtraw mingħand **zghazugh** fuq il-bankina. Għandu mejda **tintewa’** u fuqha termos, boroż taz-zokkor, kartuna ħalib. L-ewwel tmur tfajla samra, **xgħarha** twil u **nnuklat**, liebsa libsa qasira u ħafifa, u lehenha jgħajjat; imbagħad, hi u tgħannaq it-tazza tal-kartun b’**għaxar t’iswaba’** u tieġu pjaċir tara l-fwar jisparixxi fl-ajru msaħħab ta’ Berlin, tmur seħbitha, liebsa *jeans* **imqattgħa** u *T-Shirt* aħdar, u warajha dak li l-ħin kollu mdendel magħha. Imbagħad imorru kollha. **Sebgħa** kafejiet. U xhin tħares lejn l-arloġġ saru s-**sgħatejn** u nofs, u ħadd għadu ma pprova jaqbizhom, u ġa waslu ħdejn il-bidu tar-rampa fil-**gemb** tad-daħla tal-Martin-Gropius-Bau. Fuqhom issa hemm biċċa drapp kbira bi stampa tperper tal-wirja. *Frida Kahlo. Retrospektive.*

“Għajnejha jkellmuk,” **tikkumenta** Maya, biex tkun qalet xi ħaġa.

“Mhux veru, Maya. Ma jkellmukx.”

Jitilgħu pass ieħor fir-rampa – qabżu n-nofs issa, għax il-Ġappuniżi telgħu biċċa sewwa. U issa aktar diffiċli biex jaraw id-diqa ta’ Frida Kahlo, għax l-istampa qed tperper warajhom.

Neshe għandha **ideja** ċara **ta’** l-arti. Maya ma tħosshiex komda b’dan, imma tibza’ twegibha. Għax Neshe taf ħafna u diffiċli **tmerieha**.

Maya tibda taħseb fuq x'inhu li **jġieghilha** tpingi, il-mistoqsija li kull tant żmien issib min **jistaqsihiela** u kull darba taħsadha. Taħseb fuq għaliex tkun trid turi dak li tpingi **lill**-shabha tal-klassi, ġieli lill-għalliema u 'l tad-dar. U bħal drabi oħra tgħid lilha nnifisha li tpingi għax tħobb iż-żebgħa, bħal Frida Kahlo. Tħobb il-kuluri u r-relazzjoni **mqalba** ta' bejniethom. Il-ftehim u l-kunflitti. Tħobb l-**emozjonijiet** li tħoss meta tlaqqagħhom flimkien, bħad-dell u d-dawl ta' Caravaggio.

Silta B: **Daħk** [adattata min-novella 'Daħk' fl-antoloġija *Ħala taż-Żgħożija* ta' Lino Spiteri]

Tat b'rasha 'l hemm u 'l hawn, **kemxet** iżjed xufftejha u kompliet izzekzek waħda wara l-oħra. Thares lejn it-tfajla quddiemha, lejna, u zzekzek. Hassejtni rrid nistħi minni nnifsi, iżda d-daħk li qabadni ma stajt inrażżnu. Jien u l-irġiel l-oħra rridu **inżommu** d-daħk tagħna fġat, il-mara zzekzek, it-tfajla għajnejha fuqna minn taht, tara ħarsitna taħdem. U t-tren ta' taht l-art miexi kollu hsejjes u ċekċik, inaqas, jieqaf, inizzel, **jtella'**, jerga' jirranka.

Ma kontx tajt **każ** li t-tfajla telgħet fil-vagun. Jien u siehbi konna bilqiegħda faċċata ta' xulxin, mitluqin, it-tnejn għoddna bdejna **nongħosu** wara jum li fih ħratna biċċa sewwa **mill**-Londra. L-ewwel li laqatni kien ġuvni bilqiegħda hdejn siehbi. Iċ-**ċaqliegħ** ta' jdejh ma' wiċċu **giegħelni** ninsa ftit l-għeja u n-nghas. Ma nafx xi bdejt **nistħajjlu**: jgħolli jdejh, jaħbi wiċċu fihom hu u jdawru **l**-hemm u **l**-hawn, minn bejn xufftejh hejgen hsejjes li deher irid iżommhom lura. Il-birra għamlet bih dan, ħsibt.

Mbagħad intbaht li qtajtha ħażin. Kien qiegħed jidhak u fl-istess hin jipprova **iżomm** id-daħk. Għalhekk daww il-hsejjes **qishu** se jtella'. U iva, għandu mnejn mhux fis-sakra, iżda bilfors ftit iblah.

Iżda mbagħad sibt li raġel ieħor **ma' ġenbi** kien qiegħed jagħmel l-istess. Hawn x'hawn? Mela diehla l-mogħża tad-daħk? Għajnejja marru fuq il-mara bilqiegħda hdejn ġuvni. Mara sewda, fiha **daqshiex**, bħan-nisa kollha suwed mhux **zagħzagħ** f'Londra, liebsa kappell ġmielu. Ma **kienetx** qed tidhak. Izzekzek u tross xufftejha, kellha wiċċa mqarras shiħ.

Il-ġuvni ta' quddiem kompla bil-mutetti: bħallikieku qed jagħtas u **jifga'** fl-istess hin. Ir-raġel ta' hdejja wkoll, iħares lejn ix-xellug tiegħu u qisu jrid jinqasam.

Konna qegħdin fuq żewġ bankijiet twal biswit xulxin u **bil-fors baqgħaw** jolqtuli għajnejja. **Qajjmuli** l-kurżità. Inqlajt **il-quddiem** mill-bank u ħarist lejn ix-xellug biex nara t-tlieta l-oħra lejn **xhiex qieghdin** iħarsu. Bejn għax **kullhadd jittiehet**, u bejn għad-dehra tagħha, mingħajr ma ridt ħassejt id-dahk **tielgħa** fija jien ukoll. Hassejtni belhani nċarrat wiċċi waħdi. Ħarist lejn siehbi biex inħajru jara hu **ukoll**. Izda, minkejja ċ-ċaqliq, il-ħsejjes u ċ-ċekċik tat-tren, kellu għajnejh magħluqin, idejh b'xi mod iserrħu fuq l-umbrella **wiefqa mmejja, jogħnos**.

Ergajt dawwart ħarsti lejn it-tfajla. Kienet taf li lkoll qegħdin għajnejna fuqha u iżjed tatna sewwa għaliex inħarsu.

Malli wasalt Londra bħal inħsadt kif sibt ma' wiċċi l-minidjul (*miniskirt*). Mhux għax Malta kien moda t-tul: id-dbielet kienu **diga** bdew telgħin fil-gżira. Izda sa dak iż-żmien mhux daqs Londra. Wara ftit jiem għajnejja reggħu ġew f'pothom u hu **xinhu**, Londra hemm ħafna ħwejjeg oħra x'tara milli dbielet, qosra kemm saru qosra. Għalkemm, ikolli nistqarr, il-minidjul kien ta lix-xena Londoniża laqta ġdida, differenti minn meta kont tlajt hemm l-aħħar.

Madanakollu, kif għedt, kont drajtu. Imma minidjul bħal tat-tfajla tat-tren qatt ma rajt. Issejjahlu **doublet** għax ma ssibx kelma oħra għalih.

Ma tgħidx li t-tfajla kienet minn dawġ in-nisa li jixirqilhom **kollhox**, imqar iċ-ċraret. Wiċċha ma kien jgħid xejn, u lanqas suritha, jekk **tiflija** tajjeb. Izda **daqs li kieku** hi xi waħda **warbilha** kienet **mixħutha** bilqiegħda lura, sieq fuq sieq, kuxxtejha għoddhom jidhru sa fuq. Ma kellhiex sabar f'qagħda waħda lanqas. Tqalleb riġlejha minn wieħed **għal**-ieħor, issa twaqqa' xi haġa u tigborha hi u turi iżjed minn ġisimha, titfa' ħars bla heda lejna minn taħt beritta bil-ġummiena **magħddsa** f'rasha sa fuq xfar għajnejha li komplet għaqqdet id-dehra tagħha.

Ftaħt ħalqi biex inkellem lil sieħbi. Izda **minnflok** kliem għoddni nfqajt nidħak ngħajjat. Iz-**żewġ t'irġiel** l-oħra **ukoll**; irridu nrażżnu d-daħk, izda t-tlieta li aħna ma stajniex nifilhu nżommu. Inħarsu lejn it-tfajla, lejn xulxin, indawru wiċċna malajr, u nidħku.

Silta Ċ: Ix-Xiri u r-Ritorn tar-Rigali [adattata minn *L-Għażla: Tagħrif lill-konsumatur, 4*]

L-għażla ta' x'rigali nixtru lil qrabatna u l-ħbiebna mhix faċli u ħafna drabi toħdilna ħafna ħin. Fl-istess waqt hemm ukoll element ta' riskju għaliex nistgħu **ngħażlu** rigali li ma jkunux addattati jew li ma jintgħogħbux. Għalhekk huwa importanti li nieħdu l-prekawzjonijiet.

L-ewwel parir hu li ma nħallux ix-xiri għall-aħħar minuta. Ix-xiri tar-rigali għandna **nqassmuħ** fuq perjodu ta' żmien twil biżżejjed li jippermettilna **induru** f'tit u naraw x'hemm fis-suq.

Niċċekkjaw jekk ir-rigali li nixtru jkunux jistgħu jinbidlu u kif

Biex nevitaw li **naħħlu** l-flus fuq rigali li ma **jintużgħawx**, għandna naċċertaw li dak li nkunu se nixtru jista' jinbidel. Qabel **inħalsu** għandna nistaqsu lil tal-ħanut liema huma l-kundizzjonijiet tar-ritorn. Peress li r-ritorn tal-oġġetti li ma nkunux irridu mhuwiex dritt li **tatihulna** l-liġi, importanti li qabelxejn nistaqsu jekk ikunx **possibli** li nibdlu l-oġġett u, jekk iva, kif nistgħu nagħmlu dan. Fortunatament, il-maġġoranza tal-ħwienet joffru l-**possibbiltà** li nibdlu oġġett jekk nirritornawh sa żmien speċifiku. Hemm ħwienet li **ankè** joffru nota ta' kreditu jew saħansitra l-flus lura.

Tajjeb li nkunu nafu wkoll il-proċedura ta' kif **issir** il-bdil. Hemm bżonn l-irċevuta fiskali, jew tal-ħanut jista' jagħtina *gift receipt* li tkun tista' tintuża biex nirritornaw ir-rigal? Għandna nistaqsu wkoll sa meta jkunu jistgħu jiġu **irritornati** r-rigali u f'liema kundizzjoni għandhom jitwasslu lura. Pereżempju, bit-tikketti mwaħħla u fl-ippakkjar oriġinali tagħhom? Importanti li din l-informazzjoni ngħadduha lil min nagħtu r-rigal.

Tipi ta' prodotti li ma jistgħux jinbidlu

Hemm tipi ta' prodotti li ma jkunux jistgħu jiġu rritornati, pereżempju l-prodotti magħmula b'**qiesin** partikolari jew personalizzati, jew dawk il-prodotti li għandhom ħajja qasira, bħall-fjuri friski. Minħabba raġunijiet ta' iġjene, ħwejjeg ta' natura intima u prodotti bħal **msielet** u *make-up* normalment ikunu esklużi mill-proċeduri tar-ritorn li jkollhom il-ħwienet.

Ix-xiri tar-rigali mill-internet

Jekk inkunu **bi** **ħsiebna** nixtru xi rigal mill-internet, importanti li naħsbu sew minn qabel għax il-posta fil-jiem tal-Milied tista' ddum aktar biex tasal. Barra minn hekk, għandna niftakru fid-dritt tagħna għall-Perjodu ta' Konferma (*Cooling-Off Period*), li huwa dak il-perjodu ta' żmien li **matulhu** nkunu nistgħu nħassru x-xirja tagħna u nerggħu nieħdu flusna lura. Imma l-ħlas tar-ritorn tal-oġġetti għand il-**bejjieħ** ikollna **nħalsuh** aħna.

Qabel ma nixtru b'mod elettroniku, importanti li nieħdu numru ta' prekawzjonijiet. Jeħtieġ li nkunu nafu min hu l-bejjieġ u fejn nistgħu **nikkuntatjawh**. Jekk inkunu se nixtru mingħand xi kumpanija **għal** ewwel darba, tajjeb li nagħmlu ftit riċerka minn qabel ħalli naraw x'reputazzjoni għandha mal-klijenti tagħha. Jeżistu siti elettronici apposta fejn wieħed jista' jistaqsi dwar il-kumpanija, ngħidu aħna, jekk il-prodotti tagħha jaslux kif tkun ordnajthom u jekk jaslux fiż-żmien **miftieġhem**.

Ix-xiri ta' ġugarelli

F'**kas** li nkunu nixtiequ nixtru xi **ġugarelli** mill-internet, niftakru li dawn irid ikollhom il-marka "CE". Din hi s-simbolu li juri li l-ġugarell ikun ġie magħmul **b'li** standards tas-sigurtà **mposti** mill-Unjoni Ewropea. Ġugarelli mingħajr din il-marka ma jistgħux jidhlu fis-suq Ewropew, u allura, naturalment, **l-anqas** fis-suq Malti. Jekk nordnaw ġugarelli mingħajr il-marka "CE" jista' jkollna l-problemi meta jaslu Malta għax tad-dwana ma **jħallunix** indaħħluhom fis-suq Malti. Dan kollu japplika **ukoll** għal meta nixtru prodotti elettronici jew li jaħdmu bl-elettriku. Għal dawn ukoll hemm l-obbligu legali li jrid ikollhom il-marka "CE".

Il-prodotti difettużi u d-drittijiet legali tagħna

Fl-aħħar u mhux l-inqas għandna niftakru dejjem li jekk nixtru rigal li jkun difettuż jew li ma jkunx skont il-ftehim, hi x'inhi l-proċedura tal-ħanut dwar ir-ritorn tal-oġġetti, il-liġi tagħtina d-dritt li nitolbu rimedju mingħajr ħlas. Ir-rimedji li toffri l-liġi huma fuq it-**tiswijja**, il-bdil, jew l-**ogħti** tal-flus lura. Ikun hemm sitwazzjonijiet meta t-tiswijja jew il-bdil tal-oġġett ma jkunux possibbli u allura tal-ħanut, minflok flus, joffrilna nota ta' kreditu. Din għandna naċċettawha biss jekk inkunu **rriduwha** għax ħadd ma jista' jobbligana noħduha. F'ċirkostanzi bħal dawn, il-liġi ttina d-dritt ninsistu għall-flus lura.

Meta jkollna problema għandna l-ewwel nippruvaw insolvuha bil-kelma t-tajba ma' tal-ħanut u, jekk dan ma jkunx possibbli, għandna mbagħad nikkuntattjaw lill-Uffiċċju għall-Affarijiet tal-Konsumatur għal aktar informazzjoni u assistenza.

ikompli ———>>>